

Івахно Наталія Олексіївна,
*учитель української мови та літератури,
англійської мови,
Ніжинський обласний педагогічний ліцей
Чернігівської обласної ради*

ВИВЧЕННЯ ТОПОНІМІВ У ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ З ЦІННІСНО- ЦІЛЬОВИМИ ПРОГРАМАМИ ПЕРСОНАЖІВ (НА МАТЕРІАЛІ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ ДЛЯ 10 КЛАСУ)

Топоніми – одна із ономастичних груп, широко представлених у художніх текстах шкільної програми з української літератури для 10 класів. Географічні назви не лише вказують на простір, місце подій, але й виступають своєрідними концептами («формулювання розумний образ, загальна думка, поняття, що домінують у художньому творі чи літературознавчій статті» [1, с. 521]), набуваючи нових значень у певному творі. Звідси й актуальність залучення топонімічних найменувань до аналізу літературних текстів.

Найхарактернішою функцією для власних географічних назв у художньому просторі є характеротворча. Топоніми вступають у тісний взаємозв'язок із образною системою та стають центрами ціннісно-цільової програми окремого персонажа, здебільшого головного героя. Наприклад, у новелі Василя Стефаника «Камінний хрест» ойконім Канада – це не лише назва міста, куди збирається емігрувати головний герой зі своєю родиною. У цю назву автор вкладає опозиційні значення: з одного боку, невідомість, чужина, страх, а з іншого – порятунок від злиднів, надія на краще життя.

Аналізуючи шкільну програму для 10 класу [2], можна виділити художніх тексти, у яких яскраво простежується взаємозв'язок топонімів та ціннісних пріоритетів головних героїв. Зокрема, це новела Василя Стефаника «Камінний хрест» (Канада), поема Івана Франка «Мойсей» (Міцраїм, Палестина), новела Михайла Коцюбинського «Intermezzo» (Кононівка). Дослідження цих назв – частина роботи в межах пообразного шляху аналізу крізь призму осмислення ціннісно-цільових програм образів-персонажів.

Географічну назву варто розглядати як ключову мету героя. Довести народ до Палестини – ціль Мойсея (однойменна поема Івана Франка); переїхати до

Канади – рішення Івана Дідуха (новела «Камінний хрест» Василя Стефаника); відпочити та відновити сили на полях Кононівки – бажання героя новели «Intermezzo» Михайла Коцюбинського.

Вивчення власних назв за таким підходом варто починати із формулювання теми уроку, у «змістовому центрі» якої буде вказівка на географічну назву, що є ключовою в ціннісній системі персонажа. Наприклад, «Із неволі в Міцраїм» – «О межу к Палестині»: головний герой поеми Івана Франка на шляху досягнення національної мети. За допомогою цитати в темі уроку показано топонімічну опозицію Міцраїм-Палестина, яка є важливою для розуміння ціннісних орієнтацій як головного героя поеми, так і народу, який він веде. Міцраїм (Єгипет) асоціюється з рабством, неволею, злидні. Палестина постає як воля, звільнення, втілення кращого життя. Зрештою, Палестина – це і є мета головного персонажа Івана Франка, хоч він її й не досягає.

Ефективність роботи з власними назвами географічного походження в межах пообразного аналізу забезпечується використанням методів та прийомів навчальної діяльності. Найбільш оптимальними вважаємо словесні методи (бесіда, лекція з їх різновидами, самостійна робота). Наприклад, під час опрацювання новели Василя Стефаника «Камінний хрест» варто вдатися до лекції про масові еміграції селян у кінці XIX – на початку XX століття. Це дасть змогу десятикласникам осягнути суспільно-історичний контекст твору та глибше зрозуміти, чому Канада стає такою важливою для героїв новели.

Давати оцінку концептуальній ролі топонімів у конкретних літературних текстах можна за допомогою узагальнювальної бесіди, яку доцільно застосовувати на етапі узагальнення та систематизації знань, умінь та навичок.

Метод самостійної роботи оптимальним стане для дослідження та порівняння традиційних та текстуальних значень топонімічних назв. Наприклад, під час вивчення новели Михайла Коцюбинського «Intermezzo» можна сформулювати таке завдання для учнів: використовуючи інтернет-джерела, з'ясуйте значення топоніма Кононівка; запропонуйте значення, які

вкладає автор у цю назву в межах новели; порівняйте дані та дайте оцінку концептуальній ролі назви Кононівка в новелі «Intermezzo».

Отже, опрацювання власних назв географічного походження крізь призму осмислення ціннісно-цільових програм образів-персонажів – це дослідження топонімів як виразників мети головних персонажів. Топонім як концепт функціонує лише в окремому літературному творі, вступаючи у взаємозв'язки із головним персонажем, зокрема його ціннісною сферою. Це і визначає основне завдання старшокласників – проаналізувати роль географічного найменування в процесі реалізації героєм поставленої мети.

ЛІТЕРАТУРА

1. Літературознавча енциклопедія: у двох томах. Т. 1. / Авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ: ВЦ «Академія», 2007. 608 с.
2. Українська література. Програма для профільного навчання учнів загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання. 10–11 класи. / Усатенко Г. О., Фасоля А. М.

Ізергіна Наталія Володимирівна,
*Роменський ліцей №1
ім. П. І. Калнишевського
Роменської міської ради Сумської області*

ЗАЄМОДІЯ ТЕХНОЛОГІЇ МАЙНДМЕПІНГУ З ТРАДИЦІЙНИМИ МЕТОДАМИ ТА ПРИЙОМАМИ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Прагнення сучасної школи до гуманізації освіти передбачає формування цілісного знання про світ взагалі та вміння співвідносити його з духовним світом особистості.

Дисципліни освітньої галузі «Мова та література» характеризуються великим обсягом матеріалу для засвоєння. Відповідно, проблема мотивації учня при вивченні літератури дуже актуальна. Загальновідомо, що покоління Z найкраще сприймає візуальну інформацію. Технологія майндмеппінгу реалізує